

Noter

Danevirke – Kasper H. Andersen

Alle historiske citater i denne bog er nænsomt tillempet nutidig dansk stavemåde og grammatik.

2n: Saxo, 15.6.5-15.6.12.

4n: Bysted 2010. Kjær 2023, s. 176-182.

5m: Bertelsen 2021.

6ø: Bæksted 1968, s. 46-49.

[https://danmarkshistorien.lex.dk/Blypladen fra Valdemar den Stores grav 1183 og senere.](https://danmarkshistorien.lex.dk/Blypladen_fra_Valdemar_den_Stores_grav_1183_og_senere)
[tilgået 07.04.2025]

6m: Engberg 2014.

7ø: Svend Aggesen, s. 84.

7m: Mortensen 2018. Heebøll-Holm & Mortensen 2024.

7m: Saxo, 10.3.1.

8ø: Om byggeriet af Valdemarsmuren se Andersen 2004. Witte 2019. Bertelsen 2021.

9n: Kjær 2023.

10n: Poulsen 2008, s. 76-102. Kjær 2024.

13m: Andersen 1998. Bethge & Hardt 2022, s. 27-31.

13n: Fx Andersen, Madsen, Voss 1977, s. 21-23. Andersen 1998. Kramer 1995. Dobat 2008.

14ø: Resultaterne af det dansk-tyske arkæologiske forskningsprojekt publiceres i en monografi i løbet af de kommende år. Jeg bidrager selv til bogen med et kapitel om de skriftlige kilder til Danevirkes historie ca. 800-1200 og vil gerne takke bogens to hovedforfattere, Astrid Tummuscheit og Frauke Witte, for et godt og berigende samarbejde. Også Andres 'Minos' Dobat skal takkes for mange faglige diskussioner af Danevirkes ældre historie og arkæologi – samt om Slesvig, vikingetiden og alt muligt andet – gennem årene. Eventuelle fejl og mangler er ene og alene mit ansvar.

14m: Stavemåden Danevirke anvendes fx af Danevirke Museum og SSF.

17ø: Maas (red.), 2014.

17n: Hedeager 2007. Hedeager 2011.

18ø: Andersen 2016. Rau & Carnap-Bornheim 2021.

18m: Om migrationen til England, se Ethelberg 2014. Hedeager 2011. McColl, Kroonen, Moreno-Mayar et al. 2024.

18n: Witte & Tummuscheit 2018. Tummuscheit & Witte 2019.

19m: Christensen 2015. Christensen, Price & Ljungkvist (red.) 2025.

19m: McColl, Kroonen, Moreno-Mayar et al. 2024.

20n: Andersen 2016.

21m. Om Willibrord og kongemagten i 700-tallet, se Andersen 2016, s. 212-221.

21n: Dobat 2008.

22n: Fouracre 2000, især s. 115-117.

22n: *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii libri quattuor*, kap. 17 & 19.

23ø: Sindbæk (red.) 2022. Sindbæk (red.) 2023.

25ø: Andersen 2016, s. 232-235.

25n: Dobat 2022.

25n: *Annales Regni Francorum*, s. 88: ”Ibi per aliquot dies moratus limitem regni sui, qui Saxoniam respicit, vallo munire constituit, eo modo, ut ab orientali maris sinu, quem illi Ostarsalt dicunt, usque ad occidentalem oceanum totam Egidorae fluminis aquilonalem ripam munimentum valli praetexeret, una tantum porta dimissa, per quam carra et equites emitti et recipi potuissent. Diviso itaque opera inter duces copiarum domum reversus est.”

26n: Andersen 1998. Andersen 2004, s. 37-42. Dobat 2008. Bethge & Hardt 2022, s. 37-39.

26n: Om danske konger iflg. 800-tallets frankiske kilder, se Lund 2020. Andersen 2024.

28m: Andersen 1998. Dobat 2008, s. 41-42. Om Harald Blåtands byggerier, se Roesdahl, Sindbæk & Pedersen (red.) 2014. Pedersen, Jessen & Holst (red.) 2023.

28n: Andersen 1977, s. 38.

29m: Afsnit om Ottonerne bygger på: Reuter 1998. Andersen 2016. Roesdahl 2023.

29n: Andersen 2016, s. 322f.

30ø: *Thietmari Merseburgensis Episcopi Chronicon*, bog 4, kap. 23-24

30n: Spørgsmål om karakteren af det ottonske angreb, herunder den mulige erobring af Hedeby og dele af Slesvig, er omstridte i forskningen. På linje med fx Roesdahl 2023 mener jeg ikke, at Hedeby var underlagt ottonsk styre, og hvis den var, var det kun i ganske få år.

30n: *Snorri Sturluson. Heimskringla*, vol. 1.

31m: Andersen 2024.

32n: *Kong Valdemars Jordebog*, s. 101. Andersen 1977, s. 72.

34n: Andersen 2012. Mortensen 2018.

35m: Christensen 2015.

35m: Hemmingsen 1996.

35n: *Chronicon Lethrense*, s. 44-45: ”Erat igitur Jucia, quia periculis proxima, quodam lignorum fragore munita, ubi nunc est Danæwirchi, pre insidijs Augusti, primi Cesaris; ad quem ipse Augustus collecta multitudine primo constituebat prelia.”

36ø: *Helmoldi presbyteri Bozoviensis Cronica Slavorum*, s. 99.

36n: Tak til lektor ph.d. Rikke Steenholt Olesen for sparring vedr. stednavnet. For yderligere se Jørgensen 2012.

38n: *Svend Aggesen*, s. 51.

39n: *Svend Aggesen*, s. 54.

40m: Kjær 2024, s. 38.

40n: Saxo, 10,3,1.

41m: Om de to runesten i Jelling og deres betydning i 900-tallet og siden, se Jesch 2013. Roesdahl 2013. Imer 2018.

43m: Pedersen, Jessen & Holst (red.) 2023.

44n: Arnórsdóttir 2018.

46m: *Ryd Kloster Årbog*, s. 41.

46m: *Holstenerpræstens Krønike*, s. 36.

46n: *Holstenerpræstens Krønike*, s. 59.

47m: [DD nr. 14240509004](#).

48m: Poulsen 2008, s. 152-157.

50ø: Rasmussen 2008, s. 311-325.

50m: Afsnit om Koks vise bygger på Dumreicher & Madsen 1956.

53n: Tak til lektor Claus Møller Jørgensen for at kommentere på en tidligere version af dette kapitel. Det var en stor og højt værdsat hjælp, og eventuelle fejl og mangler er ene og alene mit ansvar.

53n: Michelsen 1985.

53n: *Danne-Virke*, bd. 1-4, titelblad.

54m: *Danne-Virke*, bd. 1.

55n: Jørgensen 2023, s. 206-215.

55n: Adriansen 2011, s. 271-283.

56m: Andriansen 2003, bd. 2, s. 67, 200-203. Jørgensen 2023, s. 208-212.

56n: Hobsbawn 1983. Det gælder også andre danske nationale symboler, fx Dannebrog, se Adriansen 2003. Nielsen 2018.

58ø: *Dannevirke* nr. 1, 1838.

58m: Adriansen 2003, s. 195f.

59m: Adriansen 1996. Olsen 1999. Bethge 2022, s. 19-21.

60ø: Ploug (red.), 1872-1874, s. 263-267.

60n: Dumreicher & Madsen 1956, s. 143.

60n: Om Lehmann, de liberale bevægelser og forfatningskamp i både kongeriget og Slesvig, se fx Møller 2013. Wendel-Hansen 2023. Jørgensen 2023.

61n: Frantzen & Jespersen (red.), s. 478-525.

62ø: Bethge 2022, s. 17.

62n: Adriansen 2003, bd. 2, s. 196f. Bethge 2022, s. 17, 28.

63n: Dumreicher & Madsen 1956, s. 144f.

64ø: Worsaae 1843, Forordet. Jørgensen 2023, s. 189-191, 227-231, 307.

64n: Worsaa 1848, s. 1-3.

65m: Glenthøj & Ottosen 2021.

65n: Jørgensen 2023, s. 284, 291. Dobat 2013.

65n: Worsaae 1848, s. 27.

66n: Bethge 2022, s. 23.

67m: Frantzen & Jespersen (red.) 2010, s. 538-541.

67n: Andersen 1998, s. 17f.

68ø: Vellev 2012, s. 159.

68n: Vellev 2012, a. 243.

68n: Vellev 2012, s. 249.

69ø: Andersen 1998.

69m: *Dannevirke*, nr. 134, 1861.

69m: *Fædrelandet*, nr. 136, 1861.

69n: Glenthøj & Ottosen 2021.

70m: *Fædrelandet*, nr. 175, 1861.

70n: Glenthøj & Ottosen 2021.

71ø: *Fædrelandet*, nr. 207, 1865.

72ø: Frantzen & Jespersen (red.) 2010, s. 549-551.

72n: *Dagbladet 5. februar 1864*. Hentet på www.grænseforeningen.dk [Tilgået 07.04.2025]

72n: Gade 1985, s. 26.

73ø: Møller 2013, s. 70-75.

74m: Adriansen 2015, Andersens citat s. 26. Wendel-Hansen 2023.

74n: Korsgaard 2023, s. 2-9.

75m: Bethge 2022.

76ø: Adriansen 2003, bd. 2, s. 204f.

76n: Afsnittet bygger på studier af diverse websites, især www.arkiv.dk [tilgået 19.03.2025]

77ø: Enevoldsen 2003, s. 459-462.

77m: Frantzen & Jespersen (red.) 2010, s. 789-795. Lex.dk, [Operation Una – Lex](#) [tilgået 19.03.2025]

79m: Birkelund 1990. Madsen 2024.

79n: Larsen 2019.

82n: Poulsen 1998. Olsen 1999.

84ø: Hansen 2018.

84n: Johnsen 2005.

85ø: Hansen 2020.

85n: Adriansen 2011.

86ø: Johnsen 2005, s. 36-48.

86m: Adriansen 2003, bd. 2, s. 212.

86m: Nationalmuseets Modstandsdatabase: [Modstandsdatabase - Forside](#). [tilgået 19.03.2025]

86n: Emberland & Fure (red.) 2009.

88ø: Bethge 2022, s. 47-49.

88m: Jahnkun 1938, s. VII.

88n: Jahnkun 1937, s. V. Oversat fra tysk af forfatteren.

89m: Om Jahnkun, se Vollertsen 1989. Mahsarski 2009.

90m: Adriansen 2003, bd. 2, s. 213.

91ø: Henningsen, Klatt & Kühl 1998, s. 9-11.

91m: Adriansen 2003, bd. 2, s. 213.

91n: Henningsen, Klatt & Kühl 1998.

92ø: Henningsen, Klatt & Kühl 1998, s. 18-25.

92m: Henningsen, Klatt & Kühl 1998, s. 57-88.

94ø: Kühl (red.) 2005.

95m: Bethge 2022, s. 104-155.

96ø: Kring 1990, citatet s. 264.

96n: Bethge 2022, s. 98-100.

98ø: UNESCO: Nomination no. 1553. ICOMOS: Evaluation no. 1553.

98m: Det nye oplevelsescenter forventes at åbne i 2027. I forbindelse med arbejdet med denne bog såvel som andre samarbejder gennem flere år skal der lyde en stor tak til museumsleder Lars Erik Bethge ved Danevirke Museum for mange interessante faglige diskussioner. Eventuelle fejl og mangler er ene og alene mit ansvar.

99n: Bethge 2022, s. 101.